Tallós Rita – Csík Csaba
ÖREGLÁNYOK
Színdarab (Budapest, 2022, RaM Színház–Liliom Produkció)

ÖREGLÁNYOK A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN

„Bárhogy is állnak a csillagok épp,
te ne félj, hiszen ártani nem tudnak.
Ma nehéz, de utána jön egy új nap!
Törekedj mindig csak a szépségre!
Soha nincs vége!”

Részlet a színdarab egyik daláből

Az *Öreglányok* című zenés vígjátékot a Liliom Produkció mutatta be a RaM színházban idén május hetedikén. A rendező, Tallós Rita ötletéből született kétfelvonásos darabot Csík Csaba írta, a négy idős hölgyet Kováts Kriszta, Oszvald Marika, Horváth Zsuzsa és Papadimitriu Athina alakítják.

A könnyed, de tartalmas, négy remek, és komoly színházi – és énekesi – múlttal bíró színésznő játékával fémjelzett, esti szórakozásnak ígérkező előadás jó humorral, tréfás jelenetekkel és új magyar szöveggel elénekelt örökzöldekkel spékelve valóban magával ragadónak indul. (Ez utóbbiak szintén Csík Csaba csodás szövegírói tehetségéhez köthetők.) A négy, karakterében egymástól igen távol álló idős nő spontán találkozása egy parkban barátsággá szövődik. Azonnal megszerethetőkké válnak, annak ellenére, hogy mindegyiküknek kiderül a hibája, gyengéje, „bűne”. Ebben a „bandázásban” lassan az egyéni sorsok, tragédiák felfedése olyan irányokba indítja a darab vezérfonalát, amelyek sokkal mélyebb konzekvenciák elgondolkodtató szövevényét idézik meg.

A második felvonás fordulata igazán meglepő. Kiderül, hogy a látszólag egyéni sorsként megélt életút e négy embernél több (kegyetlen és megrázó) közös találkozási ponton tört át.

A végére úgy érezheti magát a néző, mint akit álmából felriasztottak. Mert a könnyednek és szórakoztatónak ígérkezett tartalom egyszer csak kiemelkedik az enyhén fodrozódó víztükörből, és olyan drámai hullámzás bontakozik ki, melynek hatására az „egyik szem nevet, a másik könnyezik” állapotába kerül a szemlélő. Ráébredni arra egy magával ragadó folyamatban, hogy több vidáman, könnyeden felfogott élet *mögött* drámák ezrei öltöttek testet, melyek ráadásul egymást keresztezve és „meglökve” összefüggenek, bizony nem kis katartikus megélés. Olyan íve van az egésznek, hogy a mosoly döbbenetté emelkedik. És valóban, az első felvonásban

megjelenő „megmozdulás", a karakterek egészen egyedien, ezzel együtt mesterien összegyúrt valóságában megjelenő tragikus sorselemek felszínre kerülése már sejtet valamit, de az, amire nem lehet számítani, az azt követő égbetörése a feltárulkozásoknak, melyek letiporják a *„zenés vígjáték"* stiláris fogalmát. Mert egy bizonyos ponttól a forma már nem az. Dráma ez, súlyos üzeneteket rejtő és megrendítő szövevénye az élet megélését meghatározó sorselemeknek, melyek a magyar történelmi közelmúlt nemzeti tragédiái folytán formálódtak.

A rendezés jót „fogott" ezen azzal, hogy „hagyott időt" a nézőnek több pillanatban arra, hogy „megértse", hogy „beleüljön", hogy „engedje magába ezt a sodortatást", például azzal, hogy a szereplők – zenei aláfestés kíséretében – csendben, félhomályban rendezgetik a színpadot. Igen, levegőt kell vennie mindenkinek, sok levegőt, mert ez a felrázás keményen hat.

Miért? Mert a személyiségek azokat az édesanyákat idézik meg, akik, ha élnek még, már bőven kilencven fölött vannak, és akik – ha figyeltek rájuk – meséltek sokat a megélt múltról. Az ilyen asszonyoknak a 20. század történelme volt az élete. Az ostromról, ötvenhatról, az újjáépítésekről és újrakezdésekről, a kitelepítésekről, gyilkosságokról és csatatéri csodákról, a leányként megélt gyalázatokról, családok és szerelmek szétszakításáról tettek olyan tanúvallomásokat, melyeket a következő generáció értetlenül hallgatott. Olyan tragédiákról regéltek, melyeket a későbbi utódok meg sem értenek már. Ők még ismerték és megélték mindazt, ami a darabban föltárul, és amit mesterien rendezett „*story*ba" az író, és ami mindezért *teljesen hiteles prezentációja annak a lényegnek, amely ezrek és milliók sorsát határozta meg egy századon át.* Anyák történetei zengenek visszsza a szereplők szájából, egy olyan világ vetülete, és egy olyan élet-lét-megélés nyomasztó és kényszerítő folyama, melyben a súlyos elemek világi rendeződése *mindent felülírt és mindent meghatározott*. De ott van a melegség is, az a csoda, amit fel sem foghatunk már, tudniillik, hogyan tudtak emberek szabadon és vidáman úgy megélni, átélni olyan körülményt, mely minden elemében *kényszerpálya* volt? Mint ezek az öreglányok, a főhősök, akik oly vidáman és felszabadultan élik ezek után a „boldog békeidők" mindennapjait, folyton emlegetett sérelmek, bánkódások és mentális összezuhanások nélkül, mint akik a múlt nyomásában, féktelen tiprásában a szabad és mély levegővétel élményével, megnyugvással voltak képesek formálni önmagukat. Mert a profán enerváltság egészen más, mint a mély neutralitás, mely által a főhősök *hősök* lesznek, akik úgy hordozzák kezükben életük terheit, hogy azokat te észre sem veszed, azokat nem láthatod. Mert az, aki a 20. század ilyen szellemi-lelki tarkónlövéseiből felállt és emberként tovább ment, az bizony hős.

Az én generációm és a következők is, ebből, ennek megéléséből, ennek formáló erőket megmozgató „játékából" már kimaradt. Mi nem érthetjük meg, hogy mit jelentett az, hogy sorsok, megrázó és tragikus fordulatokkal megrengetett egzisztenciák hogyan voltak képesek tenni, mozogni, lépni, túlélni. Mi már nem érthetjük meg azt, ami az *Öreglányok* egyik fő üzenete, hogy emberi életek, entitások, sorsok úgy ébredtek egyszer csak fel, mint öntudatos homokszemek, melyeket a 20. század vihara sodort közös kupacba a partra. Hogy életük meghatározó elemei nem mások, mint azok a „hátszelek", kölcsönhatások és (össze)függések, melyek végeredményeként *sodortatásuk egymás termékeiként vagy legalább is eredményeiként egzisztált. Hogy az, ami mögöttük van, az ezer másik döntésén áll, hogy amit megvalósítottnak élnek meg, az nem más, mint az „előző életek" folyamatainak pillanatnyi kikristályosodása. Hogy meghatározott, alakított sorsok által meghatározott, alakított sorsok lettek. Hogy a létben hagyott lábnyomaik mások lábnyomaiban vannak.* Mert a darab feltárja azt a mélységi valóságot, hogy minden mindennel összefügg (ez idáig eléggé banális), de hogy ezek a bonyolult egymásrahatások *formálták, mozgatták és realizálták az én sorsomat!* Amikor azt hiszem, hogy egy sima, általam meghatározott (vagyis annak vélt) talajon téglákat cipelek, hogy házamat építsem, és egyszer csak rádöbbenek, hogy az, ami alattam van, nem talaj, hanem mások felépült házainak teteje…

A négy karakter bámulatos, mert úgy látszik, hogy azokból az archetipikus elemekből gyurmázta össze az író, melyek a legismertebb és legjellemzőbb elemei voltak a 20. századnak, s mely elemek megjelenítésével és „ütköztetésével"

Bedő J. István, Farkas Krisztina fotói

a legvegytisztább módon láthatjuk azokat a *szálakat* kibontakoztatni, melyek *akkor, ott és úgy, feszes, gyilkos kötelek („kötelékek") voltak*.

A darab markáns témájának tetőzése pedig nem más, mint a feloldás. A múlt kényszerítő, keményen formáló, a jellemet letaszítani és felemelni képes erői, ha felszínre kerülnek, akkor a gyümölcs maga a megbékélés. Ha a történések, az indokok, a vonzások és taszítások kibeszélésével, a „bűnök" bevallásával „kiszabadulnak", napfényre kerülnek a belső folyamatok, annak eredménye a megszabadulás. *Egymás megszabadítása*. Ez nem más, mint a kereszténységi bűnvallás ideájának és misztikájának megvalósítása, élete és célja. Ennek véghezvitele a darab tanúsága szerint sem korhoz kötött…

A csúcsjelenetben Dalma (Kováts Kriszta) lakásába jutnak a „lányok", ahol Eszter (Horváth Zsuzsa) körülnéz. Meglát egy képet a falon, egy portrét. A grafikus-vetített képes díszletháttér szimbolikája ebben az esetben igen „ütős": *irreálisan nagy a kép és irreálisan magasan van*. Eszter felismeri az arcban azt a férfit, aki az ő életének is és Dalma életének is része volt valamikor. A szemlélés és „megvilágosodás" eme megdöbbentő, megrázó momentuma hosszú másodpercekig tartó csendben „játszódik", mely összképpel a néző maga is időt kap „belezuhanni" az igazság fényretörésének zuhatagjába, a *„kell, ami fáj, ha igaz"* némaságban üvöltő megvalósulásába. Azt a színházi varázst idézi meg, melyben a néma-szótlan-mozdulatlan „történésben" lejátszódik a lényeg. *Ami magasban van és óriási, az végső soron bennem van és az enyém…*

A négy színésznő alakítása pedig több mint hitelesnek mutatkozik. Mindezt így és most megragadni, ahogy a darabban véghez viszik, a

közelmúltunkat olyan esszenciálisan mutatja meg, mely ennek a mostanában kihaló generációnak a „lét-jelen-létéről", a bennük rejlő sorsrészletek jelentőségéről tárja fel a tiszta valóságot. És nekünk, a „Nagy Generáció" utáni generációnak ezt meg kell értenünk! A szüleink szembesítettek vele, de akkor nem értettük meg…

Valójában sokkal többről van szó, mint egy remek színházi előadásról a többi között. Mert olyan dolgokat mozgat meg, amikre szükségünk van ahhoz, hogy mostani életünket megértsük. Mindezt teszi úgy, hogy nem filozofál, nem csapódik oldalakhoz, nem kényszerít színvallásra és nem dob fel verbálisan hangzatos, látványos, népszerű – és divatos – létszemléleti kérdéseket. „Csak" feltár és szembesít. Ez utóbbit valójában *önmagammal* teszi.

Ezt a labdát így feldobni talán az utolsó lehetősége ennek a korszaknak, és lehet, hogy már nincs is olyan, aki igazán „elkapja".

Úgy vélem, hogy még ahhoz a generációhoz tartozunk, amelyik figyel és gondolkozik azért, hogy saját létével, életével, sorsával tisztában legyen és azt létének teljes vállszélességében megélje. Ehhez az ilyen színházi „üzenetek" nagyon kellenek.

Váry István

Bosnyák Sándor
A MÚLÓ IDŐ FELETT. VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK
435 oldal (Budapest, 2021, Kairosz)

„Mélységes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?" – a *József és testvérei* kezdő sorai. Thomas Mann 1934-ben már tetralógiájának harmadik kötetén dolgozik, ebben az évben kezd Kerényi Károllyal két éven át tartó levelezésbe, hogy tudományosan is megalapozza monumentális művét, mely voltaképpen az ószövetségi történet újjáélesztése modern regényként.

1934. szeptember 4-én, a nyugat-bácskai Bezdánban megszületik Bosnyák Sándor, későbbi néprajzkutató, könyvtáros, szerkesztő. A falu nevének jelentése: feneketlen *(bez dna)*, a települést körülvevő vizekre utal, melyekből 18. század végi leírás szerint még szigetként emelkedett ki. A 20. században már ritkának mondható módon, legalábbis későbbi hivatásai szempontjából ideális helyre, ideális családba születik. Innen, persze a század sorscsapásai által is elért helyről indulva látta meg célként és kereste egész életében a mérhetetlent és a határtalant. *„»Apám – Bosnyák Sándor – meséit, mondáit, dalait és hiedelmeit hét éve gyűjtöm rendszeresen« –, írja 1973-ban megjelent,* Adalékok Bezdán néphitéhez *című közleményében, ahol 228 néprajzi adatot közöl édesapja szájáról, amelyeket később megtold még 186, majd 191 újabb adattal."* (358. o.) 1955-től könyvtáros, az egy évvel később nyugdíjba vonuló mentorától, Várkonyi Nándortól, rajta keresztül Hamvas Bélától kap egész életére kiható lelkesítő ösztönzést, ami a könyveken és a néphagyomány kutatásán át az egyetemesség felé irányítja. Ez magyarázza, hogy legtöbb *magyar* néprajzi írása ókeresztény, sumer, babilóniai, egyiptomi és számos más archaikus kultúrához kötődő analógiát is fölismer, nem marad meg a szaktudományok által kijelölt gyakran szűk keretek között. A határtalant kereste egész életében – könyvtárosként, népművelőként, kutatóként és gyűjtőként. Lényegében az egész magyarajkú Kárpát-medencét bejárta: *„A gyűjtés ideje tizenkét évet ölelt fel. Tizenkét olyan évet, amelyet a szívemhez nagyon közelálló emberek közt, »a másik Magyarországon« töltöttem. Tizenkét olyan évet, amely sok gonddal, fáradsággal és anyagi ráfordítással járt, s amelyre mindig melegséggel gondolok."* (378. o.) *„Polgári foglalkozása melletti szabad idejében az ötvenes*